

Forfatter: Skram, Erik

Titel: Udrag fra Gertrude Coldbjørnsen (Danske Klassikere)

Citation: Skram, Erik: "Gertrude Coldbjørnsen", i Skram, Erik: *Gertrude Coldbjørnsen*, udg. af Pål Dahlerup, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1987, s. 170. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-skrame01-shoot-idm140171026110368/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Gertrude Coldbjørnsen

Det er Parolen.

Gjør Dem dog gjældende Mand! Vis Menneskene hvad der boer i Dem! (13/8 1886).

Mange har som Georg Brandes ment, at Erik Skram lagde sit forfatterskab på hylden til fordel for Amalie Skrams. Der er ingen tvivl om, at han har været hende en trofast kritiker og støtte (se Irene Engestad: *Amalie Skram om sig selv*, 1981). Men Erik Skram havde selv en anden forklaring på sin lange tavshed efter *Gertrude Coldbjørnsen*. Han gav Zola skylden. Det antydes i brevet til Georg Brandes fra nov. 1883, og Erik Skram fastholder synspunktet i en selvbiografisk artikel i *Tilskueren* fra 1924. Han erklærer her, at *skønheden* for ham har været livsvigtig, og at skrækken for det uskønne har præget ham stærkest af alt lige fra barndommen. Da Zolas værker – og med dem det hæslelige – vandt frem i litteraturen – følte Erik Skram sig »Ydmyget på en Måde i selve min Livsopfattelse», »det var mig klart, at på disse Vilkår kunde jeg ikke skrive.»

Ser man sagen fra den synsvinkel, fremstår Erik Skram anderledes rank og realistisk. Han har da følt, at de nye franske strømninger ikke var hans. Så forholdt han sig tavs, indtil han i 1890'erne fandt større mulighed for at fortælle, at livet var smukt.

Arbejdsprocessen

En snegl i Sahara

Da Erik Skram i 1877 vendte hjem fra Italien, befandt han sig ikke godt. Danmark og danskerne var grimme, han selv var syg og følte sig uden for alting. Men i foråret 1878 er han alligevel kommet i gang med en roman, *Gertrude Coldbjørnsen*. Arbejdet med den kan man følge i hans brevveksling med Georg Brandes, der i disse år opholdt sig i Berlin. Disse breve har ikke tidligere været trykt; som bilag til nærværende udgave bringes alt, hvad brevene 1878-1883 indeholder om *Gertrude Coldbjørnsen*; desuden gengives nogle uddrag fra en taktik-diskussion mellem mester og elev. Problemet mellem dem er, at Erik Skram sympatiserer med Holger Drachmanns kærlighedsaffærer og godt kan lide Vilh. Topsøes forfatterskab, selv om han er

en modstander. Erik Skram kommer også for skade at kritisere Georg Brandes' bog om *Benjamin Disraeli* fra 1878.

Diskussionen mellem Erik Skram og Georg Brandes giver nogle væsentlige oplysninger, ikke bare om arbejdet med *Gertrude Coldbjørnsen*, men også om Det moderne gennembrud i det hele taget. Tre hovedpunkter springer i øjnene:

For det første viser det sig, at Georg Brandes i sin landflygtighed er blevet helt igennem *taktiker*. Det er længe siden, han selv har troet på den frie tanke og den frie kærligheds sejr, længe siden, han selv har skrevet om sol og Italien, Mine de Staël og ung elskov under sydens himmel, som han gjorde i *Emigrantlitteraturen* (forelæsninger 1871, bogform 1872). Nu tænker han ikke længere på *sagen* eller de *mennesker*, han vil gavne med den. Han tænker på *litteraturkritikerne*.

Erik Skram er tydeligt elev, men efterhånden arbejder han sig frem til selvstændighed i forhold til mesteren. Han bliver klar over, at taktiske råd er risikable for hans forfatterskab, og i Topsøe-diskussionen lægger han endnu et smukt karaktertræk for dagen: retsindighed.

Umiddelbart vil man vel sige, at romanen handler om en ung pige, der p.g.r.a. sin autoritære og religiøse opdragelse tvinges ind i et kærlighedsløst ægteskab med en meget ældre mand. Erik Skrams brev fra 12/5 1878 viser, at han da ser et helt andet hovedmotiv for sig: en ung kvinde, der svigter sin elskede. Det er det andet hovedpunkt i brevvekslingen.

Det tredje er det bemærkelsesværdige, at *ingen* af de to mænd på noget tidspunkt berører et af gennembruddets hovedpunkter: kvindespørgsmålet. De diskuterer ikke, hvad gavn og glæde unge kvinder kan have af bogen, og det falder ikke Erik Skram ind at henvise til det kvindkolektiv, han bor i hos Natalie Zahle.

Samtidig med at Erik Skram skrev som elev til Georg Brandes, var han selv rådgiver for en kvindelig ven og kollega, Olivia Levison. Den ellers så ridderlige Skram viser sig her meget lidt lydnør og meget lidt anerkendende. »Strikkede Huer» kalder han i et brev til Georg Brandes hendes noveller. Jeg har i udvalget her udeladt Olivia Levison-passagerne fra Erik Skrams breve, men jeg henviser til Pål Dahlerup: *Det moderne gennembruds kvinder* 1983 s. 163ff og s. 209ff.

Hvad kom så denne »risikable« brevveksling med Georg Brandes midt i arbejdsprocessen til at betyde for *Gertrude Coldbjørnsen*? Erik